

VIER IN PLAATS VAN TWEE BASALE COMMUNICATIE PATRONEN

Een grote vraag in de antropologie en communicatietheorien is: Zijn er basale principes te formuleren in menselijke communicatie? Watzlawick schreef met enkele collega's een basisboek over de 'Pragmatische aspecten van menselijke communicatie op basis van Gregory Bateson's cybernetische systeemdenken (1967/1991). Daarin wordt Bateson's twee-categorieën analysemodel van symmetrische en complementaire communicatie patronen uitgewerkt rond de, universeel menselijke, conceptie van schismogenese (Bateson 1935;). Er is veel discussie geweest en gaande wat Bateson zag als correctieve feedback op destructieve schismogenese (Thomassen 2010). In de afgelopen 50 jaar heeft niemand, zover als ik kon nagaan, dit model fundamenteel kritisch beoordeeld. Toch voegde collega antropoloog en echtgenote Margaret Mead, in 1949 in haar klassieke studie naar vrouw-man werelden, een derde categorie, reciproke communicatie patronen tussen moeder en kind, toe aan Bateson's twee categorieën model. In mijn antropologisch-systemische veldwerk in klinische psychiatrie (10 jaar) en opleidingen van professionals in GGZ en jeugdzorg (25 jaar) vond ik, Victor Turner volgend, een vierde categorie in het ontwerpen en uitvoeren van rituelen met jongeren en hun families (van Bekkum e.a. 2010). Het corrigeren van 'op hol slaande' symmetrische en complementaire communicatie patronen in menselijke groepen, insociale systemen vindt plaats in collectieve 'communitas' ervaringen tijdens het co-creëren van transitionele ruimtes.

Transcultureel-systemische analyse van menselijke communicatie patronen vindt plaats met behulp van vier categorieën

- 1) Symmetrische (rivaliserend male leidend naar een climax)
- 2) Complementair (afwisselend dominerend-onderschikkend)
- 3) Reciproke communicatie patronen (menging 1 & 2: onvoorwaardelijke communicatie tussen moeder-kind, Mead 1949/1962, 58-59) (ned) en nog belangrijker
- 4) Communitas communicatie patronen (tijdens co-creëren van transitionele ruimtes in rituelen en vallen tijdelijk alle spanningen, verschillen weg).

Daarnaast denken antropologen met de meeste andere sociale wetenschappers en humanisten dat wij, in het gooien met telkens nieuwe concepten en kwantitatief valideren ervan, menselijke weefsels en interacties beter zullen begrijpen.

Dat is, het Peirceaans en Jamesiaans pragmatisch en het radicaal empirisch onderzoeken en denken volgend, een fictie. Slechts door directe zintuiglijke ervaringen bij mensen, en onszelf als onderzoekers, onder de 'reflexieve' loop te nemen ...en observaties en gevolgtrekkingen daaruit... permanent te toetsen in dagelijkse praktijken van mensen ontstaan waardevolle, dat wil zeggen, bruikbare inzichten om ons dagelijkse samenleven inzichtelijker te maken en mogelijk te verrijken.

Academische antropologen zijn een subdiscipline en een subcultuur in de sociale wetenschappen die nogal in zich zelf gekeerd en daarmee relatief gesloten is geraakt de afgelopen 70 jaar.

Het wiel, wat maakt dat mensen over vele generaties, en in duizende variaties, familie- & community continuity (ontologie/cultuur) creëren, is in al die conons van subdisciplines al vele malen opnieuw uitgevonden. Dat blijkt uit de vele verschillende concepten en termen die voor zeer vergelijkbare menselijke individuele en collectieve ervaringen 'uitgevonden' en gemunt, zijn.

Mensen co-creëren in duizenden vormen *effervescence, grace, communitas, sync, zone, flow, tele, kairos, wonder* in zang, dans, gebeden en rituelen.

Veel van die termen en concepten zijn slechts voor een kleine elite onder antropologen gemeengoed. Voor de rest van de antropogen en sociale wetenschappers, en nagenoeg de hele mensheid, zijn ze onbegrijpelijk. Het is een soort geheimtaal geworden zoals artsen die ontweekten voor allerlei menselijke ervaringen en kwalen rond het lichaam en gezondheid. Ontologie is een van de ergste samen met de onderscheidingen tussen symbolische, cognitieve en interpretatieve antropologie.

Literatuur

Gregory Bateson (1935) 199. Culture Contact and Schismogenesis, *Man*, 35, 178-183.

Ágnes Horváth & Bjørn Thomassen (2008). Mimetic errors in liminal schismogenesis: On the political anthropology of the trickster. *International Political Anthropology*, 1(1), 3–24.

Margaret Mead (1949/1998) *Man en Vrouw: een studie van de seksen in een veranderende wereld*, Erven J. Bijleveld, Utrecht.

Tim Olavson (2004) Collective Effervescence and Communitas: Processual Models of Ritual and Society in Emile Durkheim and Victor Turner. In: *Dialectical Anthropology*, 26, 2, 89-124.

Christian von Scheve (2011) Collective emotions in rituals: Elicitation, Transmission, and a Mattheweffect, in: Michaels, A., Wulf, C. (Eds.) (2011), *Emotions in Rituals*. London: Routledge.

Bjørn Thomassen (2010) Schismogenesis and schismogenetic processes: Gregory Bateson reconsidered, paper presented at the conference in Aalborg, October 28-29, 2010, “Social Pathologies of Contemporary Civilization”, Danish Centre for Philosophy and Science Studies, the working group on Psychiatry & Society, Department of Sociology, Social Work and Organization, Aalborg University, Denmark, and the School of Sociology & Philosophy, UCC, Ireland.

Bjørn Thomassen (2014) *Liminality and the Modern: Living Through the In-Between*, Surrey, Burlington: Ashgate.

Victor Turner (1969) *Liminality & Communitas*, in: V. Turner, *The Ritual Process: Structure and anti-structure* Aldine, Chicago.

Paul Watzlawick, J.H. Beavin & Donald D. Jackson (1967/1991) *De pragmatische aspecten van de menselijke communicatie*, Bohn Stafleu, Houten.